

TĒ 38 CHIUⁿ LŪN JIÁT-TÀI Ê CHÈNG KAP KHÀN-HŌ Ê HOAT

Chit chiuⁿ só beh kóng sī tī jiát-tài-tê ê kok kah siông tú-tiòh ê cheng, chiū-sī chiàu kì tī ē-tóe:

Malaria jiát.

Chhiah-lī (赤利, *Dysentery*).

Kha-khì (腳氣, *Beriberi*).

Pi-chéng (脾腫, *Splenomegaly*)

Chhú-ék (鼠疫, *Plague*).

Jit-siā pīⁿ (日射病, *Sunstroke*).

Cháp-jī-chí-tng-thâng pīⁿ (十二指腸蟲病, *Ankylostomiasis*).

Chiah ê cheng tī jiát-tài ê kok, pí tī un-tài ê kok **chám-jiân** ke chin lī-hāi. Nā-sī ū sīm-mih só-chāi ôe-seng kah hô heng-khí, tī hia lāng kah khòai jiám-tiòh pīⁿ, iā hiah ê jiát-tài ê cheng kah tâng. Ôe-seng ná-hó, peh-siⁿ ná-ióng-kiāⁿ. Chhin-chhiūⁿ Jip-pún lái Tái-ôan ê sī, chhú-ék kai chōe, iā cheng-hú siat-hoat hó-sè khó-khng peh-siⁿ tiòh tàu chàn-sêng, chiong niáu-chhú châu-biát, kàu kin-á-jit chhú-ék chió-chió.

Malaria jiát: Tēng-gī: Chit ê pīⁿ sī tèk-piát thòan-jiám ê cheng. I ê jiát sī koh-iūⁿ, ū-sī chit jit hoat jiát chit pái, kiò-chòe tát-jit-jiát (每日熱, quotidian fever, tē 481 tô); nng jit chit pái, chiū-sī chit jit ū jiát, chit jit bô; chit khoán ê jiát, kiò-chòe saⁿ-jit-jiát (*tertian fever*, tē 481-2 tô); ū-sī saⁿ jit chit pái, chiū-sī chit jit hoat jiát, koh nng jit bô jiát, keh jit chiah koh hoat jiát; chit khoán kiò-chòe sì-jit-jiát (*quartan fever*, tē 481-2 tô). Lāng nā ū chit hō cheng, i ê huìh ôe kah pòh, ôe pîn-hiat, pí-chōng ôe cheng-tōa.

Gôan-in: Ū chit khoán tèk-piát ê bì-seng-bút kiò-chòe *malaria* ê gôan-thâng (*plasmodium malariae*, tē 483 tô). Chit hō gôan-thâng ôe siⁿ-thòanⁿ tèk-piát ê bì-seng-bút kiò-chòe gē-pau (芽胞, *spores*). Koh chit hāng, tiòh ū chit khoán ê báng kiò-chòe *anopheles*. Chit khoán ê báng ôe khng *malaria* ê gôan-thâng tī i ê pak-tó-lāi, kap chhui ê nōa-chôaⁿ-lāi. Nā lāng hō chit khoán ê báng tēng-tiòh, i ôe chiong hit ê gôan-thâng chū-jip seng-khu-lāi. Báng tēng liáu, gôan-thâng jip chhiah-huìh-kiū-lāi, tī hia koh pián khoán (tē 483 tô). Tī chia bōe thang siông-sè kóng, put-kò chai tī chhiah-huìh-kiū-lāi, gôan-thâng siⁿ-thòanⁿ pīⁿ-chiáⁿ kúi-nā liáp (10 gōa liáp) ná chhin-chhiūⁿ sòe-pau ê khoán; chiah-ê ū-sī kiò-chòe *malaria* gôan-thâng gē-pau (tē 483 tô). Chiah ê gē-pau ôe kah tōa, iā chhiah-huìh-kiū ôe phòah hō gē-pau hun-lī (分離) tī huìh-chiuⁿ-lāi, koh jip pát ê chhiah-huìh-kiū-lāi, lái hoat-iók siⁿ-thòanⁿ. Á-sī chit hō ê pīⁿ-lāng nā hō hit khoán ê báng tēng-tiòh, báng ôe chiáh huìh-lāi ê gôan-thâng tèk-piát ê pē-pau. Chit ê gē-pau tī báng ê pak-tó-lāi ôe koh hoat-iók siⁿ-thòanⁿ.

Tùi án-ni thang chai chit ê pīⁿ thòan-jiám ê lí-khì. Pì-lūn lái kóng: nā ū lāng iáu-bē jiám-tiòh *malaria*, hō hit hō ū gôan-thâng ê báng tēng-tiòh, hit ê lāng ôe chiap-tiòh báng ê gôan-thâng, lái jiám-tiòh *malaria*; koh chit hāng, nā ū lāng í-keng ū jiám-tiòh *malaria*, hit hō gôan-thâng sī tī i ê huìh-nih, nā *anopheles* hit khoán ê báng ká i tēng-tiòh, chit hō báng ôe chiáh-tiòh *malaria* ê gôan-thâng, koh khi thòan-jiám-tiòh pát lāng.

Cheng-chōng: Chit hō pīⁿ ê hoat-choh-khí-lāi sī hut-jiân-khí, thâu-khak thiáⁿ, áu-thò, mēh-phok kah kín, lāng kui seng-khu bô khòahⁿ-òah. Jiát ê hoat-choh ū saⁿ pō: khí kôaⁿ, hoat jiát, lâu kôaⁿ.

Tē it pō sī khí kôaⁿ: Thâu-khak thiáⁿ, ū-sī ài áu-thò. Chit-tiáp nā ká i kiám-un, ôe chai i ê thé-un í-keng kah kôaiⁿ tām-pòh, iā tùi chit-tiáp ôe ná kôaiⁿ. Koh pòahⁿ tiám-cheng á-sī chiáⁿ tiám-cheng, kôaⁿ kàu ngiáuh-ngiáuh-chhoah, kiò-chòe ok-hân. Siáu-pián chōe, mēh-phok kah kín. Teh kôaⁿ ê sí bô tiáⁿ-tiòh, tùi cháp hun-cheng, chì chit tiám-cheng-kú. Chiàu pīⁿ-lāng teh kóng chin kôaⁿ, chóng-sī ká i kiám-un, ū-sī thé-un ôe 105°F. (40.6°C.).

Tē jī pō pīⁿ-lāng ka-kī chai sī chin sio: Bīn kap phê-hu hoat-âng. Mēh-phok kín kah tōa lát, kah kiông. Ū-sī pīⁿ-lāng m̄-chai-lāng, lōan-lōan liām, kiò-chòe chiam-bōng (譫妄, *delirium*). Tī chit pō-lāi thé-un iú-gôan kah kôaiⁿ 104°F. Chì 106°F. (40°C. chì 41.1°C.), á-sī kah kôaiⁿ. Chit pō ê kí-kan sī pòahⁿ tiám-cheng chì sì tiám-cheng-kú.

Tē saⁿ pō lâu kôaⁿ: Thâu-khak thiáⁿ kah hó, jiát thè, pīⁿ-lāng kah khòahⁿ-òah, chiah ài-khùn.

Jiát teh hoat-choh ê sí-kí, kap ok-hân ê kí, sī kap hit ê gôan-thâng tī chhiah-huìh-kiū-lāi teh siⁿ-thòanⁿ, pīⁿ kúi-nā-liáp ê gē-pau sio-siāng sí-kí. Hit ê thé-un siāng kôaiⁿ ê sí-kí, sī kap hiah ê chhiah-huìh-kiū phòah, hō gôan-thâng ê gē-pau jip tī huìh-chiuⁿ, hit ê sí-kí sio-siāng. Pí-chōng ôe cheng-tōa.

Ū-hông-hoat: Bô chúi chiū bô báng, bô báng chiū bô jiát. Chit khoán ê báng sī tī kiaⁿ-lāng chúi siⁿ-ê, á-sī tī hit hō kah bô kiáⁿ-lāu ê chúi siⁿ-ê, chhin-chhiūⁿ tī tek-kha ê chúi-tí, á-sī tī chúi-kng ê chúi hiat hō. Chit khoán ê báng tiòh biát-bô. Tī chhū-lāi só khòahⁿ-kíⁿ ê báng, tiòh phah-sí. Lāng só tōa ê chhū tiòh sì-úi chheng-kiat, m̄-thang lām-sám piáⁿ kiaⁿ-lāng chúi, á-sī pùn-sò. Nā tī chúi-nih ū chit khoán ê hí, hiah ê hí ôe chiáh báng ê iú-thāng (幼蟲,

larvae), thó òe kiò-chòe chhu. Só-í tiòh chhī chit khoán ê hī hō i chiáh hiah ê báng ê iù-thâng. Lâng só tiàm ê chhū tiòh ēng thih bāng lái tēng tī thang-á-mng-gōa, iā ēng chit hō thih bāng chòe ê mng, hō báng bōe-tit jip chhū-lāi. Mí-sī tiòh ēng báng-tà. Tiòh sòe-jī khòaⁿ báng-tà hó á-sī phòa; nā-sī phòa, tiòh sòa pó. Nā ũ chit hō pīⁿ, tiòh chiáh *quinina* lái táⁿ-tiáp. Ēng chit hō iòh ták jít chiáh tām-pòh (0.2 gram) òe tí-hông hoat *malaria* jiát.

Tī-liâu: Pīⁿ-lâng tiòh tó tī bīn-chhng-nih, ēng mī-phē, á-sī thán-á kah hō i sio. Teh kōaⁿ ê sī tiòh ēng thán-á khah-chōe, kap sio-chúi-kòan hō i òe sio. Nā teh hoat jiát, sio ê sí, ēng lâ-lùn-sio-chúi, á-sī lēng-chúi chhit seng-khu. Lâu kōaⁿ liáu tiòh sòe-jī m̄-thang hō i lēng-tiòh, iā ēng lâ-lùn-sio-chúi sóe seng-khu, òaⁿ chheng-khi koh ta ê saⁿ-khò. Tiòh hō i chiáh *quinina*. Lâng nā chai teh-beh khí kōaⁿ-jiát, tiòh liām-piⁿ hō i chiáh *quinina*, kiám-chhái hit ê jiát bōe hoat-choh-khí-lāi.

Chhiah-lī: Ēng chit ê miá-jī sī kóng-khí kúi-nā khoán ê pīⁿ-chēng. Chit hō pīⁿ ê tiong-kang, tōa-tng ê liām-mòh ũ hoat-iām. I ê chēng-chōng ũ kī tī ē-tóe. Tī tó-ūi ũ? Ū-sī tī khah kōaⁿ ê só-chāi ũ, chóng-sī khah-chōe sī tī jiát-tài ê ũi. Pau-hâm kóng, òe-seng nā khah pháíⁿ, thó-tē hō lāng ê pùn bak-tiòh, lāng só lim ê chúi bak-tiòh lâ-sâm, lāng tōa tī khah ak-chak ê só-chāi, chhin-chhiūⁿ tī peng-iáⁿ, kaⁿ-gák, nā án-ni-sīⁿ, khah khòai thòan-jiám tiòh chhiah-lī. Ōe-seng ná-hó, chhiah-lī ná-chió. Chit-tiáp tī Au-chiu chiàn-tiūⁿ sui-bóng peng chū-chip kúi-nā pah bān, chóng-sī sió-tng-jiát, kap chhiah-lī chió-chió. Chit-ê sī tui i-seng khah chai-iaⁿ òe-seng ê sū.

Chēng-chōng : Pēng-siōng hōan-chiá ê chēng-chōng sī tui tōa-tng-hoat-iām. I ê kan-khó sī pak-tó thiàⁿ, chiáp-chiáp hā, só pài-chhut ê pùn sī khah chió, chúi-chúi, huìh kap liām-ék. Pīⁿ-chēng ê khí-thâu ũ kúi-nā khoán, kín-kip, á-sī bān-seng, jiát tēng á-sī khin.

Chit hō pīⁿ sī khòai-khòai thòan-jiám ê pīⁿ. Tí-hông ê hoat-tō sī só lim ê chúi tiòh tã-seng kún chap hun-cheng-kú; só chiáh ê sít-bút tiòh chú hō sèk, iā tiòh khòai siau-hòa-ê; hô-sín tiòh châu-biát hō i bô-khi.

Tī-liâu: Khàn-hō chit hō pīⁿ-lâng, tiòh chhin-chhiūⁿ khàn-hō sió-tng-jiát ê pīⁿ-lâng, hit khoán ê sió-sim. Tiòh ēng liú-tōng chu-ióng ê sít-bút hō i chia; m̄-thang ēng tēng ê mih hō i, in-ūi i tng ê piah ũ siⁿ ùi-ióng, iā chia ê ùi-ióng ê só-chāi òe chhut-huìh, á-sī tng òe chhng-khang phòa-khi. Khàn-hō tiòh tí-hông ka-kī jiám-tiòh chit hō chēng. Nā ká pīⁿ-lâng chhòng tã-chi, tiòh sóe ka-kī ê chhiú khah hó. I-seng só ēng ê iòh sī *emetine* chū-siā-hoat, *magnesi sulphas*, *catechu*, a-phiàn. Ū-sī ēng iòh sóe tōa-tng-lāi.

Kha-khi: Chit ê kha-khi sī siók tī sîn-keng pīⁿ, chiū-sī kúi-nā ũi ê sîn-keng-bé hoat-iām.

Gōan-in: Chiáu khah-chōe i-seng teh siūⁿ chit ê pīⁿ ê gōan-in, sī tui lāng chiáh siūⁿ pèh ê bí. Tī hit ê chhek gōa-bīn ê khak, kap pèh bí ê tiong-ng, ũ chit hō tēk-piát ê chit, òe pōe-iúⁿ sin-thé. Lāng nā cheng bí siūⁿ kè-thâu, òe phah-sng chit ê chit. Lāng nā chiáh png ê sī kiám-chió chit ê chit, òe khí kha-khi.

Chēng-chōng: Kha-khi ê chēng-chōng sī kha thiàⁿ, sim-koaⁿ-thâu bô khòaⁿ-òah. Kha-tó ê kun-bah òe thiàⁿ; kha thâu-chēng ê phê-hu òe bâ, òe chúi-chéng. Sim phók-phók-chhéng, òe kiám lát. Ū-sī kha, pak-tó kui seng-khu òe **kui-chúi**. Jiō khah-chió.

Khàn-hō chit khoán ê pīⁿ tiòh put-chí sió-sim. Tiòh hō i tó tī bīn-chhng hiòh-khùn. Tiòh hō i khong-khi kàu-giáh chōe. Ū-sī òaⁿ ũi kàu soaⁿ-nih á-sī hái-kíⁿ òe khah ũ lī-ek.

Sít-bút: M̄-thang chiáh png. Tiòh chiáh tãu-á, mī-sòaⁿ, ti-bah, gū-leng. I-seng beh chiong kiông-sim-che, kap kiông-chòng-che hō i chiáh.

Pi-chéng: Pí-chōng òe chéng (tē 485 tô). Tī jòah-thiⁿ ê só-chāi sī tēk-piát ê pīⁿ. Ū-sī sī tui tiāⁿ-tiāⁿ khí jiát, bô chiáh *quinina* i-tī; iā ũ-sī tui pát khoán ê in-toaⁿ, bô sím-mih tiāⁿ-tiòh chai hit ê gōan-in.

Chēng-chōng : Tã-seng hoat jiát; chit ê jiát ũ-sī khah tēng, chiáh *quinina* bô sím-mih kong-hāu. Hit sī kōaⁿ-chōng kap pí-chōng òe piàn-tōa. Lāng nā hó, ũ-sī pí iú-gōan òe tām-pòh chéng. Nā kú òe pīn-hiat, khah sán, lâu pīⁿ-khang huìh, iā ũ-sī òe siⁿ lái-tī-hút.

Tī-liâu: Tiòh hō i chiáh chu-ióng ê sít-bút. I-seng beh ēng *quinina* kap *ferrum*, *arsenicum*, hiah ê iòh hō i chiáh. Pí nā chéng, ēng *linimentum iodi* ká chhat pak-tó iā hó. Lāng nā ũ pí-chéng tiòh chin sòe-jī m̄-thang pòah-tó, á-sī ká i phah, kiaⁿ-liáu pí òe phòa, lâu huìh. Ū-sī i-seng chiong pí ká i tiah-chhut lái táⁿ-tiáp.

Chhú-ék: Chhú-ék sī thòan-jiám pīⁿ ê chit-ê. Ū nng khoán chiū-sī līm-pa-chóaⁿ chhú-ék, kap hì chhú-ék.

Gōan-in: I ê gōan-in ũ chit khoán tēk-piát ê sòe-khún kiò-chòe *bacillus pestis*. Chit hō chēng sī tui niáu-chhú lái, só-í kiò-chòe chhú-ék. Niáu-chhú seng-khu ê ka-cháu, òe ká-tiòh lāng, chit hō chēng ê sòe-khún chiū jip lāng seng-khu-nih.

Chēng-chōng : Chiām-hók-kí: Chit hō sòe-khún bih tī lāng seng-khu ê kí-kan sī chit jít chì saⁿ jít, chia hut-jián-kan khí pīⁿ. Thâu-khak thiàⁿ, ka-chiah-kut thiàⁿ, kha sng-nng-thiàⁿ. Ut-chhut kàu **bōe-kò-tit**. Thé-un khí kōaiⁿ. Sîn-chhái chin kan-khó chhin-chhiūⁿ chin kiaⁿ ê khoán. Mēh-phok kap hō-khip khah kín. Tī kái-piⁿ, á-sī koh-ē-khang ê līm-pa-chóaⁿ òe hoat chéng. Koh bô kúi tiám-cheng-kú lāng òe khah siong-tiōng. Bák-chiu âng-âng, chhùi-chih chéng, chhùi-ta. Nā-sī ũ hì-ék, òe khí sàu, hō-khip kín, hō-khip-khùn-lán, phui thâm, thâm sió-khóa kâⁿ huìh. Bīn òe píⁿ chhiⁿ-lâm-sek, mēh kín koh bô lát. Kàu beh sí ê sī thé-un ũ-sī ũ 106°F. (41.1°C.); ũ-sī khah kōaiⁿ.

Tī-liâu: Tiòh siat-hoat hō pīⁿ-lâng ka-kī tòa chit keng pīⁿ-sek, m̄-thang hō i thōan-jiám pát lâng. Ū-sī tiòh ãng peng-lông hē thâu-khak kap âm-kún-âu. Ëng lâ-lùn-sio-chúi ká chhit seng-khu. I-seng ũ-sī ãng *strychnina* iòh hō i. Iã ũ huìh-chheng chù-siã-hoat. Ū-hông chhú-ék, sī tē it iàu-kín tiòh tũ-biát niáu-chhú. Jit-pún lâng lái Tái-ôan ê sī, chhú-ék chin chõe. Chêng-hú chhut lát tũ-biát niáu-chhú, siat-hoat òe-seng hó-sè, kàu kin-á-jit chhú-ék beh bò.

Jit-siã-pīⁿ: Jit-siã-pīⁿ sī gōa-kok lâng khah-siông jiám-tiòh, in-ũ i tòa jóah-thiⁿ ê só-chãi bô kòaiⁿ-sì; m̄-kú iã bat ũ pún-tõe lâng hō jit ê kng-sòaⁿ phák kè-thâu tì-kàu ũ chit hō pīⁿ. Jóah-thiⁿ ê sī, jit chin iãm, lâng tī lō-tiong, á-sī tī chhân-nih chõe kang kè-thâu, iã òe tú-tiòh.

Chêng-chōng: Chit hō pīⁿ ê chêng-chōng, chiū-sī thâu-khak hîn, thâu-khak thiãⁿ, thé-un khah kòaiⁿ, 107-110°F.(41.6°C.-43.3°C.), ũ-sī nã khah siông-tiông m̄-chai-lâng, ài áu-thò, mèh-phok khah bô lát. Ū-sī òe pīⁿ-chiãⁿ náu-mòh-iãm.

Ū-hông-hoat: Jóah-thiⁿ beh chõe kang ê sī, thâu-chá sī tē it hó, tiông-tàu-sī chiū m̄-thang; hit-sī lái hiòh-khùn khah hó. Nã chhut tī put-tek-í, chiū tiòh sī-siông hiòh-khùn. M̄-thang chiãh chiú; nã chhùi-ta tiòh lim léng-kún-chúi. Tiòh ãng pèh á-sī lèk-sek ê pò chõe tà ê jit-sòaⁿ lái jia; nã bô hit-ê, ãng hō-sòaⁿ iã hó. Tiòh tì chhò chõe ê bô-á, hō thâu-khak bõe kè jit. Só chhêng ê i-chiũⁿ tiòh **khin-phiò-ê**. Kiãⁿ lō ê sī thâu-khak, âm-kún, chiah-ê só-chãi tiòh ãng léng-tâm-pò tīⁿ-teh, á-sī sī-siông ãng léng-chúi kòan-ak hō i liâng-léng.

Tī-liâu: Hō pīⁿ-lâng tòa tī khah liâng-léng pīⁿ-sek-lái. Pīⁿ-sek chhòng hō àm. Sóe léng-chúi-ék. Ëng peng-lông ù thâu-khak; ãng léng-chúi chhit seng-khu. Chiong sio-chúi-kòan hō kha òe sio. Tiòh chiãh liú-tōng ê sit-bút. Tái-piãⁿ tiòh chù-i.

Cháp-jī-chí-tng-thâng pīⁿ (*Ankylostomiasis*): Chit hō pīⁿ ê gōan-in, sī tng-lái ũ chit khoán ték-piát ê thâng, kiò-chõe cháp-jī-chí-tng-thâng (*ankylostomum duodenale*). Chit hō pīⁿ kúi-nã pah nĩ chêng chiū ũ-ê. Tī 1838 nĩ ũ chit-ê i-seng tái-seng **chhián-bêng** chit hō thâng ê khoán-sit. Tī 1853 nĩ ũ lâng chai sit-chãi chit hō pīⁿ sī kap chit khoán thâng ũ kan-siáp. Tùi 20 nĩ chêng kàu taⁿ tī kúi-nã kok ũ khai chin chõe chíⁿ lái khu-tú chit hō thâng.

Chit hō pīⁿ tī jiát-tài tõe, ták só-chãi khah-chõe ũ. Tī Tái-ôan put-chí chõe.

Cháp-jī-chí-tng-thâng ê hêng-thé sī 1ⁿ-1ⁿ, kang-ê 10mm., bú-ê 10 chỉ 18 mm. tng, (tē 486 tô). I ê thâu ũ lák ê kau, ná chhin-chhiũⁿ chhùi-khi ê khoán-sit (tē 487 tô).

Nng ê khoán-sit, chhin-chhiũⁿ koe-nng-hêng (tē 465 tô). Chiah ê nng siông-siông chham tī pīⁿ-lâng ê pùn lái hã-chhut. Pīⁿ-lâng nã jiám-tiòh khah tâng-ê, bat ũ chit lâng chit pái pài-chhut si-pah-bãn liáp (*Osler*). Nng hã-chhut liáu-âu, tī un-sip (70°F.-90°F., 21°C.-32°C.) ê só-chãi, khòai-khòai chhut sòe-sòe ê iù-thâng (幼蟲, *larva*). Chiah ê iù-thâng koh si gō jit òe jiám-tiòh pát lâng. Thâng ê thōan-jiám, khah-chõe sī tui phê-hu; tui chhùi iã òe, chóng-sī khah hán-tit.

Nã bô chhêng òe, khah khòai jiám-tiòh. Choh chhài-hng ê lâng, in-ũ i ê kha bak-tiòh pùn ê iân-kò, chin chõe ũ chit hō pīⁿ.

Thâng jip seng-khu ê lō, chiàu kì tī ē-tóe: Chng-jip phê-hu, chiū jip chêng-mèh-kng-lái, tē huìh-sùn-khôn kàu hì, kè hì-chōng huìh-kng ê piah, jip khi-kng-chi, chiũⁿ kòaiⁿ kàu khi-kng, tī chia tò-chai-lòh-khi, jip chiãh-tō kàu ũ, jip tī sió-tng, tī chia siⁿ-thòaⁿ. Thâng chõe chíó bô tiãⁿ-tiòh.

Thâng tī sió-tng-lái, khah-chõe tī khang-tng, khip tiâu tī tng ê liãm-mòh, suh-huìh. Nã sí-thé kái-phò, òe khòaⁿ-tiòh thâng só suh tiâu ê **jiah**. Tui hiah-ê khang-chhùi, lâng óah-óah ê sī, òe lâu huìh káⁿ pùn pài-chhut-lái, só-í lâng kiò chit hō thâng chõe huìh-thâng. Tui án-ni lâng òe pîn-hiat.

Chêng-chōng: Sī pîn-hiat-ê; sin-thé lám, ũ-sī sán, bô lát; phê ng-sek, ũ-sī kha hap kha-chng-thâu-á òe hoat liáp-á. Siau-hòa-put-liông; ũ-sī chiah ê pīⁿ-lâng ài chiãh thò, chóa, chhiⁿ bí.

Chín-tòan: Ëng hián-bí-kiãⁿ kiám pùn, òe khòaⁿ-tiòh thâng ê nng, thang chín-tòan pīⁿ.

Ū-hông-hoat: Pùn iáu-bē ũn-poaⁿ khi chhài-hng ê tái-seng, tiòh ãng hoat-tō lái châu-biát thâng kap nng.

Ták lâng eng-kai tiòh chhêng òe, khah bõe bak-tiòh pùn. Chai chit hō hoat, sòng-hiong lâng khah ùi-lân, chóng-sī bõe bián-tit tiòh án-ni.

Iòh-bút tī-liâu-hoat: Ū nng khoán ê iòh sī-siông ãng-ê, chiū-sī *thymol* kap *beta-naphthol*. Chiãh *thymol* ê sī, m̄-thang chiãh chiú, á-sī iù ê lúi, kiaⁿ-liáu tiông-tók.

Ëng *beta-naphthol* thâu thâng ê hoat-tō, chiàu ē-bìn:

1. Beh chiãh iòh ê chá chit mĩ, m̄-thang chiãh png, hō pak-tó-lái khang; tiòh chiãh gũ-leng nã-tiãⁿ. Iã tiòh chiãh siã-iòh chhin-chhiũⁿ *oleum ricini*.
2. Keh chá-khi iáu-bē chiãh mih, tiòh chhòng *beta-naphthol* 1.0 gram hō chiãh, koh 30 hun-kú, tiòh koh hō i 1 gram, koh 30 hun-kú, tiòh koh hō i 1 gram, koh 30 hun-kú, tiòh koh hō i 1 gram.

(Á-sī tiòh chõe nng pái hō chiãh 2.0 gram.) Khah-siông tiòh chit lé-pái thâu chit pái, kàu saⁿ si lé-pái liáu-âu chiah ng-bãng òe lĩ. Iã tiòh giãm pùn khòaⁿ iáu ũ thâng-nng tī-teh á-bò? Nã ũ, iù-gōan tiòh koh thâu. Pīⁿ-lâng chiãh

beta-naphthol ũ-sī òe tiòng-tók, só-í tiòh i-seng chhòng hō chiáh, pát lāng m̄-thang. Iā tiòh chiàu pîn-hiat tī-liâu-hoat i-tī.

Hi-thâng: Hì-lāi ũ-sī ũ chit chéng ê kià-seng-thâng kiò-chòe hi-thâng (*distoma pulmonale*). Nā hì-chōng ũ hōan-tiòh chit hō pīⁿ chiū òe khak-huih, khòai-khòai gō-kái chòe hì-kiat-hút chéng ê khak-huih. Chit hō pīⁿ-lāng ê thām-nih tiòh chhē hit ê thâng ê n̄ng (tē 487a tô).

